

УДК 378.016:004

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**Вербицька Вікторія Іванівна**
м.Харків

Стаття присвячена розгляду продукту освіти як суспільно корисної діяльності, де її якість виступає головним фактором, що повинен впливати на сутність і склад реформ у сфері вищої освіти України. Вказується, що на сучасному етапі з двох аспектів категорії якості освіти особливого значення набуває, на протизвагу виробничому, саме філософський підхід і забезпечення якісної освіти повинно стати провідним напрямком довгострокової стратегією у відтворенні якості інтелектуальних ресурсів незалежної держави і забезпечення її національної безпеки.

Ключові слова: внутрішня позиція студента, мотиви, відношення, навчально-професійна діяльність, активність.

Постановка проблеми. Не потребує доведення твердження, що основою існування і засобом збереження державності в сучасних умовах є освічений національний і культурний дух українського народу, збереження і розвиток якого неможливий без вищокоорганізованої системи народної освіти.

Одним з головних завдань на сьогоднішній день є забезпечення якості освіти. Однак у зв'язку з тим, що система оцінки якості освіти в Україні тільки почала створюватися, єдиного концептуально-методологічного розуміння виміру цього терміну ще не сформовано.

В той самий час в багатьох країнах світу в учбових закладах розповсюджений так званий внутрішній моніторинг якості, що означає регулярне проведення анкетування серед учнів, студентів, а також вчителів, викладачів. Анкети мають безліч питань стосовно всіх аспектів життя учбового закладу: якості викладання кожної учбової дисципліни, підручників та інших учбових матеріалів, об'єктивності оцінок, стану учбових приміщень, роботи бібліотеки, майстерень, їдальні, книжкового магазину, спортивних споруд і т.ін. Аналіз таких анкет дозволяє здійснювати висновки щодо діяльності кожного вчителя, викладача, інших робітників і всіх служб та своєчасно здійснювати корективальні заходи. В нашій країні досить часто, особливо на регіональному рівні, використовується неапробований і нестандартизований інструментарій; діяльність різних організацій, що досліджують проблеми якості освіти, не координується; відсутнє необхідне науково-методичне забезпечення для об'єктивного і надійного збору інформації, спостерігається недолік кваліфікованих кадрів у цій галузі та ін.

Означене становище вимагає здійснення цілеспрямованих зусиль щодо теоретико-методологічного обґрунтування організації систем якості в освіті, в тому числі розроблення та впровадження сучасних технологій оцінки різних показників якості навчання і виявлення факторів, що впливають на досягнення окремих показників якості. Тому, незважаючи на активний розвиток стандартів і методів забезпечення якості освіти в національній системі освіти, наукова громадськість продовжує дискутувати відносно ключових моментів її реформи, з яких найважливішим для даного дослідження є питання про сутність продукту освіти як суспільно корисної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню та дослідженню питання якості освіти присвячені роботи зарубіжних вчених А.М.Новікова, В.В.Глухова, С.А.Степанова, А.П.Єфремова, М.М.Поташніка, М.Ф.Корольова, Є.М.Короткова та ін. Не обходять увагою актуальність та важливість проблеми українські вче-

ні, серед яких необхідно відмітити Н.М.Беденко, М.Г.Сергееву, В.П.Соловйова, А.І.Кочетова, Є.Ю.Тишина, О.В.Блінкова, Є.О.Уткіна та ін.

Крім того, наукові дискусії торкаються значної кількості питань сутності та структури категорії якості стосовно навчання, освітніх систем і процесів; можливостей і засобів вимірювання якості в освіті; особливостей використання наявних механізмів управління якістю в навчальних системах.

Позитивно оцінюючи результати досліджень вищевказаних вчених і дослідників, водночас зазначимо, що нині в Україні відсутня науково обґрунтована та наочно доведена система управління не тільки якістю освіти, а й самим процесом освіти всіх рівнів, яка була б об'єднана єдиними алгоритмічним і технологічним інструментарієм для забезпечення конкурентоздатного рівня освіти.

Виклад основного матеріалу. В даному контексті автору близька позиція ректорів багатьох вітчизняних та зарубіжних вищих учбових закладів, яка полягає в тому, що кінцевий продукт вищих учбових закладів не може бути зведеним до категорії освітньої послуги, оскільки їм є якість людини як єдності якості спеціаліста та особистості; освіта як культурний і соціально-економічний феномен не тільки є суспільним благом, а й засобом суспільного відтворення.

Саме тому ринок, як економічний механізм, який має проявлені короткострокові, а не довгострокові характеристики, в принципі не може виступати основним або єдиним замовником і оцінювачем кількості та якості не тільки вищої, але й будь-якої освіти. Більш того, в умовах постіндустріального суспільства тільки вища освіта здатна виступати основним механізмом відтворення всієї системи освіти і опосередковано - одним з механізмів відтворення якості людського і соціального капіталу. Тому забезпечення вищої освіти населення України є не тільки особистою справою студента або питанням попиту освіти на ринку, а й справою довгострокового, стратегічного акценту у відтворенні якості інтелектуальних ресурсів незалежної держави і забезпечення її національної безпеки, незважаючи на те, що, безумовно, завжди є значний сектор діяльності в галузі вищої освіти, який описується категорією «освітні послуги».

Очевидно, що й поняття якості освіти являє собою складну наукову категорію, що має одночасно культурний, соціальний, економічний і педагогічний аспекти. У загальному значенні якість – це істотна ознака, властивість, що відрізняє один предмет від іншого. У «Глосарії гарантії якості акредитаційних термінів», підготовленою ЮНЕСКО, відзначається, що загальним для всіх підходів в академічній якості є інтеграція наступних елементів:

- гарантована реалізація мінімальних стандартів навчання;
- здатність ставити цілі в різних контекстах і досягати їх з вхідними показниками і контекстними змінними;
- здатність відповідати вимогам та очікуванням основних і неосновних споживачів та зацікавлених сторін;
- прагнення до вдосконалення.

В сучасних наукових роботах при визначенні якості виділяють як мінімум два підходи: філософський і виробничий.

Один з найвідоміших філософських концептів означеної категорії представлено в роботах відомого теоретика освітньої діяльності А.І.Субетто. На його думку, вона (категорія) включає в

себе відповідність освіти як механізму відтворення суспільного інтелекту, її кадрового потенціалу вимогам пріоритетів соціально-економічного, екологічного розвитку країни, її науково-технічного та технологічного розвитку та перспективам реалізації імперативу існування українського народу в XXI в. Якість освіти країни, за твердженням автора, виражає відповідність вимог зростаючого відтворення людини в умовах випереджувального розвитку його професійних якостей вимогам логіки розвитку країни як унікальної, суспільної, євразійської цивілізації, її культури, мови, історії. При цьому воно (відтворення) повинно відповідати вимогам державних освітніх стандартів, іншим нормам якості освіти, а також відповідати вимогам всіх користувачів освіти як суспільного блага - учнів, підприємств, галузей економіки, суспільства і держави.

Тим не менш, найбільш поширеним є виробничий підхід, основним поняттям якого визнається якість кінцевого продукту (результату) діяльності, за яким традиційно оцінюють діяльність освітніх установ контролюючі органи і самі учні. Тому, говорячи про якість освіти, мають на увазі якість його результатів. У зв'язку з цим фахівці пропонують оцінювати якість навчання особистості як співвідношення мети і результату навчальної та виховної діяльності педагогічного колективу. Якщо цілі задані операційно і прогнозовані в зоні найближчого розвитку особистості, якість освіти оцінюється шляхом порівняння навчальних та виховних результатів особистості з її максимальними можливостями. Найвищі можливі навчальні результати виникають тільки в тому випадку, коли будь-які впливи педагогів починають збігатися з власними бажаннями людини щодо рівня та якості своєї освіти. З цього випливає, що для забезпечення якості результату освіти об'єкт навчальної діяльності повинен і може стати і його суб'єктом.

У зв'язку з вищенаведеним має сенс розширити вимоги до якості того, що, власне, призводить до результату. Тоді можна говорити про наявність тріади основних елементів освіти як комплексного об'єкта управління в управлінні якістю. Ефективність управлінського впливу на нього визначається в першу чергу ефективністю впливу на потенціали або ресурси вузу, які визначають якість навчального процесу. До них відносять: якість кадрового потенціалу (професорсько-викладацький склад), науко-

во-дослідного і навчально-методичного потенціалів вузу. Таким чином, кожен вищий учбовий заклад при створенні своєї системи менеджменту якості може самостійно здійснювати переоцінку якості і, відповідно, декомпозицію цілей і функцій у власній системі управління.

У свою чергу, якість головного процесу освіти - власне освітнього процесу - може бути відображена через системи оцінок, які характеризують його динамізм, змінність за часом. Оцінка якості освітнього процесу, на думку М.М.Поташніка, це лише одна із сторін його загальної, інтегральної оцінки, яка включає в себе п'ять груп показників, в тому числі оптимальність освітнього проекту, процесу, кінцевих і віддалених результатів освіти [1].

Традиційні показники якості результатів навчального процесу в більшості випадків достатньо об'єктивно відбивають досягнутий рівень його розвитку, і по них можна судити про тенденції зміни якості освіти. По суті, за їх допомогою фіксуються очікувані і вимірювані конкретні досягнення учнів, виражені через індикатори засвоєння ними знань, умінь, навичок, набутих компетенцій, які дозволяють зафіксувати, що здатен здійснити учень/випускник освітнього закладу після засвоєння всієї або частини освітньої програми [2].

Автор вважає доцільним при розробці навчальних засобів особливу увагу приділити в першу чергу мотиваційним факторам для отримання повноцінної якісної освіти; мотивація до вдосконалення свого особистого освітнього рівня повинна пронизувати всі рівні освіти - від початкової до вищої і, нарешті, кожен предмет/дисципліна повинні в першу чергу мати тісний зв'язок з майбутнім вибором професійної діяльності.

Висновки. На закінчення слід підкреслити, що формування систем менеджменту (управління) якістю у вищих навчальних закладах у відповідності до вітчизняних та міжнародних стандартів має відбуватися з урахуванням вищеназаних особливостей продукту освіти, без зайвої формалізації і спрощення. Однак специфіка застосування механізмів управління якістю в освітніх системах (у тому числі вищої освіти) повинна зводитись не тільки до особливостей продукту освітньої діяльності, а й до її організації в вузі і внутрішнім взаємозв'язкам національної системи освіти.

Література та джерела

1. Поташник М.М. Качество образования: проблемы и технология управления (В вопросах и ответах) / М.М.Поташник. - М.: Пед. о-во России. - 2002. - С.63-64
2. Глухов В.В. Качество образования (методология, оценка и воздействие): учеб. пособие. 2-е изд. / В.В.Глухов. - СПб.: Изд-во Политехи, ун-та. - 2011. - С.39-46

Статья посвящена рассмотрению продукта образования как общественно полезной деятельности, где ее качество выступает главным фактором, который должен влиять на сущность и состав реформ в сфере высшего образования Украины. Указывается, что на современном этапе из двух аспектов категории качества образования особое значение приобретает, в противовес производственному, именно философский подход и обеспечение качественного образования должно стать ведущим направлением долгосрочной стратегией в воспроизведении качества интеллектуальных ресурсов независимого государства и обеспечения его национальной безопасности.

Ключевые слова: внутренняя позиция студента, мотивы, отношения, учебно-профессиональная деятельность, активность.

The article is devoted to the product of education as a socially useful activity where the quality is the main factor, that should influence the nature and composition of the reform of the higher education in Ukraine. It has been claimed that at present the two aspects of the category of the quality of education are particularly important, as opposed to production, these are the philosophical approach and ensuring the quality of education should - the key directions of long-term strategy in reproduction of quality of intellectual resources of an independent state to ensure its national security.

Key words: internal position of student motivation, attitude, educational and professional activities, activity.